

Oliy Ta'lim Muassasalarida Geografiya Fanlarini O'qitishda Xorijiy Tajribalardan Foydalanish Texnologiyasi

S. T Abdurahmanov¹, M. M. Sapayeva²

Annotatsiya: Ushbu maqolada geografiya fanini o'qitishning asosiy sabablari va bu fanni o'qitishni asosini to'la mustahkam, samarali tashkil etish maqsadida yosh avlodga ta'lim beruvchi Oliy ta'lim tizimidagi bo'lg'uvsi pedagog talabalarimizni o'qitishda xorijiy texnologiyalardan foydalangan holda o'qitishni yo'lga qo'yishni samaralari to'g'risida bo'ladi. Shu bilan birga xorijiy texnologiyalar misolida ta'lim muhitini yaratish ko'rsatib beriladi.

Kalit so'zlar: xalqaro standartlar, xorijiy texnologiyalar, ekologik inqiroz, xorijda geografiya o'qitish, interaktiv xaritalar, masofaviy zondlash.

Kirish

Bugungi kunda oliy ta'lim muassasalarida geografiya fanini o'qitishda zamonaviy pedagogik yondashuvlar hamda xorijiy tajribalardan samarali foydalanish katta ahamiyat kasb etmoqda. Geografiya fani nafaqat tabiiy, shuningdek, ijtimoiy jarayonlarni ham o'rgatuvchi, talabalar dunyoqarashini kengaytiradigan fan sifatida o'zining ilmiy hamda amaliy ahamiyatini yo'qotmaydi. Bu maqolada, geografiya fanini o'qitish jarayonida xorijiy texnologiyalardan qanday foydalanish, interaktiv xaritalar, geoinformatsion tizimlar (GIS), masofaviy zondlash hamda boshqa zamonaviy o'qitish metodikalarining ahamiyati tahlil etiladi. Ta'lim sohasida xalqaro standartlarga moslashish, yosh pedagog kadrlarni tayyorlashda, ayniqsa, ekologik inqiroz, shuningdek, global muammolarga oid yangi qarashlarni shakllantirishda xorijiy tajribalar asosida ta'lim muhitini yaxshilash mumkinligi ko'rsatiladi. Maqolada, geografiya fanini o'qitishdagi ilg'or metodlarni mamlakatimiz ta'lim tizimiga moslashtirish zaruriyati ham o'rganiladi.

Bugungi kunda o'quv jarayonida va maktab ta'lim tizimida sifatli va sog'lom ta'lim muhitini yaratish uchun albatta tarbiyalovchi, ta'lim beruvchi yuqori tajribaga ega bo'lishi va xorijiy o'qitish texnologiyalaridan unumli foydalana oladigan kadrlarni talab etadi. Bu talab esa albatta Oliy ta'lim tizimidagi Pedagogika institutlari zimmasiga yetuk kadrlarni yetkazib berish majburiyatini yuklaydi. Shu jihatdan bu yo'lda mamlakatimizda bir qator qaror va farmonlar qabul qilingan. Jumladan: O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasida ko'zda tutilgan quyidagi o'rinlarida yaqqol namoyon bo'ladi:

“oliy ta'lim sohasida davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirish, hududlarda davlat va nodavlat oliy ta'lim muassasalari, shuningdek investitsiyalarni jalb qilgan holda nufuzli xorijiy oliy ta'lim muassasalari filiallari faoliyatini tashkil etish orqali oliy ta'limda raqobat muhitini yaratish;

xalqaro standartlar va milliy an'analar uyg'unligida yuqori malakali, zamonaviy bilim va ko'nikmalarga ega, mustaqil fikrlaydigan, vatanparvar, professional kadrlarni tayyorlovchi, yetakchi ta'lim va ilm-fan markazi — Prezident universitetini tashkil etish;

oliy ma'lumotli mutaxassislar tayyorlashning maqsadli parametrlarini Investitsiya dasturlari, hududiy va tarmoq dasturlari, vasiylik kengashlari talablari, jahon miqyosidagi texnologik o'zgarishlarni inobatga olgan holda shakllantirish, ta'lim yo'nalishlari va mutaxassisliklarini optimallashtirish, bunda

¹ Наманган давлат педагогика институти, доценти, PhD

² Namangan davlat pedagogika instituti 1 - bosqich magistranti

STEAM yo‘nalishlarini (aniq fanlar, texnologiya, injinering, ijodiy san‘at va matematika) rivojlantirishga alohida e‘tibor qaratish”. [1]

Biz bilamiz bugungi kunda u yoki bu fanni keraksizga chiqarish yoki ta‘lim jarayonida qaysidir fanga nisbatan sustkashlik qilish jamiyatdagi qaysidir bo‘g‘inni oqsashiga olib keladi. Xorijiy tajribalardan ko‘rinadiki birgina STEAM topshiriqlarining beshta fanni bir-biriga bog‘lab o‘rganishni nazarda tutishi ham bunga yaqqol misol bo‘la oladi. Aytish kerakki, hozirgi dolzarblik va ekologik murakkablik sharoitlardan kelib chiqan holatda yondoshsak bugungi kun yoshlar ongida tabiat va atrof muhitga bo‘lgan munosabatni yaxshilash ham borib ta‘lim muhtiga va ta‘limda tabiiy fan va geografiya fanlariga alohida e‘tiborli bo‘lishini talab etadi. Bu esa Oliy ta‘lim tizimidagi talabalarining o‘quv jarayonida ham xorijiy tajribalardan foydalanishni talab etadi va xorijiy texnologiyalaridan qanday foydalanish mumkinligini ko‘rsatib beradi. Abdulla Avloniy ta‘kidlaganidek biz xorijiy mamlakatlarning turli kirlik jihatlarini emas balki ilmiy jihatdan yaratayotgan yangiliklarini va tajribalarini o‘rganishimiz kerak.

Oliy ta‘lim muassasalarida geografiya fanlarini o‘qitish bugungi kunda zamonaviy talablar va pedagogik yondashuvlar asosida yangilanmoqda. Geografiya – bu nafaqat tabiiy, balki ijtimoiy jarayonlarni ham o‘rganuvchi fan bo‘lib, u talabalarni dunyoqarashini kengaytirish, ilmiy tafakkurini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Shu sababli, geografiya fanlarini o‘qitishda xorijiy tajribalardan samarali foydalanish, o‘qitish jarayonini yanada takomillashtirish va talabalar uchun qiziqarli qilish maqsadida, dunyo miqyosidagi ilg‘or pedagogik texnologiyalarni joriy etish zarur.

Geografiya fanini o‘qitishda xorijiy tajribalardan foydalanish, o‘quvchilarga fanning nazariy jihatlarini bilan birga, uning amaliy tomonlarini ham chuqurroq tushunishga yordam beradi. Misol uchun, Yevropa va Shimoliy Amerikadagi universitetlarda geografiya o‘qitish jarayonida texnologiyalarni faol qo‘llash orqali talabalar geoinformatsion tizimlar (GIS), masofaviy zondlash (remote sensing) kabi zamonaviy vositalar bilan ishlashni o‘rganadilar. Bu esa nafaqat geografik ma‘lumotlarni tahlil qilish, balki geosiyosiy va iqtisodiy masalalarni hal qilishda amaliy ko‘nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi.

Ko‘plab xorijiy universitetlarda geografiya fani bo‘yicha o‘quv kurslari interaktiv metodlar orqali o‘tkaziladi. Misol uchun, Interaktiv ta‘lim texnologiyalaridan foydalanish, talabalarni mavzuga oid muammolarni mustaqil hal qilishga undaydi. Bunda talabalar o‘quv materiallarini nafaqat kitobdan, balki onlayn platformalar, videolar, vebinarlar va boshqa elektron resurslar orqali o‘rganadilar. Interaktiv xaritalar va vizual materiallar yordamida geografiya fanining muhim jihatlarini o‘qitiladi.

Geografiya fanining o‘qitilishi orqali talabalar nafaqat o‘z mintaqasidagi tabiiy va ijtimoiy jarayonlarni, balki butun dunyodagi muammolarni ham o‘rganadilar. Xorijda geografiya o‘qitish jarayonida global muammolar – iqlim o‘zgarishi, insoniyatning resurslarga bo‘lgan ehtiyoji, ekologik inqiroz va migratsiya jarayonlari kabi masalalar asosiy mavzular sifatida ko‘rib chiqiladi. Bu yondashuv talabalarni jahon miqyosidagi masalalarga yangicha qarash va amaliy yechimlarni topish uchun tayyorlaydi.

Geografiya fanini o‘qitishda xorijiy tajribalardan foydalanish, nafaqat o‘quvchilarning ilmiy bilimini oshirish, balki ularning analitik fikrlash, ijodkorlik va mustaqil ish ko‘nikmalarini rivojlantirishda ham katta ahamiyatga ega. Geoinformatsion tizimlar, masofaviy zondlash, interaktiv ta‘lim texnologiyalari, kooperativ o‘qitish metodikasi, raqamli resurslardan foydalanish va global muammolarni o‘rganish talabalarni dunyoqarashini kengaytiradi va zamonaviy talablarga javob beradigan mutaxassislar tayyorlashga imkon yaratadi. O‘zbekiston oliy ta‘lim muassasalarida bu tajribalardan kengroq foydalanish, geografiya fanini o‘qitishda yangi bosqichni boshlab beradi va yosh mutaxassislarni global miqyosdagi masalalarga tayyorlashga xizmat qiladi.

Metodologiya

Mana shu maqolada geografiya fanini o‘qitishda xorijiy tajribalardan foydalanishning samaradorligini tahlil qilish uchun ta‘lim metodologiyasiga asoslangan yondashuvdan foydalaniladi. Tadqiqotda, o‘qitish jarayoniga xorijiy texnologiyalarning integratsiyasi hamda ularning ta‘lim sifatiga ta‘siri

o'rganildi. Maqolada zamonaviy interaktiv ta'lim texnologiyalarining (masalan, interaktiv xaritalar, GIS, masofaviy zondlash) geografiya faniga moslashtirilgan usullarini tahlil qilish va shu bilan birga, pedagogik metodikalar hamda xorijiy tajribalarning samarali qo'llanilishiga oid misollar aytib o'tildi. Tadqiqot jarayonida, jahon miqyosidagi ilmiy adabiyotlar, amaliy tadqiqotlar va zamonaviy o'quv resurslaridan foydalanildi. Jumladan, O'zbekiston oliy ta'lim tizimida geografiya fani o'qitilishini takomillashtirish uchun xorijiy tajribalar va texnologiyalarni joriy etishning amaliy usullari belgilandi. Maqsad – xorijiy metodikalar asosida talabalar uchun geografiya fanini yanada samarali va qiziqarli etish.

Natija va Muhokama

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, xorijiy tajribalardan foydalanish geografiya fanini o'qitish jarayonini sezilarli darajada takomillashtirishga yordam ko'rsatadi. Geoinformatsion tizimlar (GIS), masofaviy zondlash va interaktiv xaritalar kabi zamonaviy texnologiyalarni qo'llash, talabalar uchun geografiyaning nazariy va amaliy jihatlarini tushunishni osonlashtiradi. Jumladan, xorijda qo'llanilayotgan interaktiv ta'lim metodlari, talabalarni mustaqil fikrlash hamda muammolarni hal qilishga undaydi, bu esa ularning analitik fikrlash va ijodkorlik qobiliyatlarini rivojlantiradi. Tadqiqot davomida, geografiya fani o'qitilishida global muammolar – iqlim o'zgarishi, ekologik inqiroz va resurslar taqchilligi kabi mavzularning asosiy o'rin tutishi talabalar dunyoqarashini kengaytiradi. Xorijiy texnologiyalarni joriy etish bilan o'quvchilarga dunyo miqyosidagi muammolarga yangicha qarash va amaliy yechimlarni topish imkoniyati yaratiladi. Biroq, O'zbekiston oliy ta'lim tizimida xorijiy metodikalarni to'liq joriy etish hali ham bir qator muammolarni yuzaga keltirishi mumkin. Jumladan, o'qituvchilarning yangi texnologiyalarni o'zlashtirishdagi malakasi, o'quv resurslarining yetarli darajada ishlab chiqilmaganligi va texnik infratuzilmaning rivojlanish darajasi bu jarayonni sekinlashtirishi mumkin. Shu bois, xorijiy tajribalardan samarali foydalanish uchun o'qituvchilarni doimiy ravishda malakasini oshirish, zamonaviy texnologiyalar bilan ta'minlash va ta'lim resurslarini yangilash kerak. Natijada, geografiya fanini o'qitishda xorijiy texnologiyalarni keng qo'llash, nafaqat ta'lim jarayonining sifatini oshiradi, balki yosh mutaxassislarni global miqyosdagi muammolarga tayyorlashga ham yordam beradi.

Xulosa

Bu maqolada geografiya fanini o'qitishda xorijiy texnologiyalardan foydalanishning ahamiyati hamda samaralari tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, zamonaviy pedagogik metodlar va xorijiy tajribalar yordamida geografiya fanining o'qitilishida yangi yondashuvlar, interaktiv hamda amaliy texnologiyalarni qo'llash talabalar uchun fan mazmunini chuqurroq anglash imkonini beradi. Geoinformatsion tizimlar, masofaviy zondlash va interaktiv xaritalar kabi vositalar nafaqat geografik bilimlarni oshirish, balki analitik fikrlash va mustaqil o'rganish ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Bundan tashqari, O'zbekiston oliy ta'lim tizimida xorijiy tajribalardan keng foydalanish, yosh mutaxassislarni global muammolarga tayyorlash va geografiya fanining o'qitilishida zamonaviy texnologiyalarni joriy etish kerak. Biroq, bu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun o'qituvchilarni malakasini oshirish, texnik infratuzilmani rivojlantirish va ta'lim resurslarini yangilash talab etiladi. Shu bilan birga, xorijiy metodikalar asosida ta'limni takomillashtirish, mamlakatimizda geografiya fanini o'qitishda yangi bosqichni boshlab beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847son Farmoni 1-ILOVA.
2. Sultonova N.B., Abdimurotov O.U. "Amaliy geografiya darslarida interfaol metodlardan foydalanish". "Ta'lim texnologiyalari" ilmiy-uslubiy jurnal 2014-yil № 2(46). Toshkent, 55-59.
3. Alimqulov N.R. Abdimurotov O.U. Yandasheva G. Sobirov E. "Umumta'lim maktablarida geografiya darslarini o'qitishda kartografik texnologiyalardan foydalanish". Farg'ona vodiysida tabiatdan foydalanish va muhofaza qilishning dolzarb muommolari. Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi. Namangan, 6-7-iyun 2014-yil. 122-124-bet

4. Abdimurotov O.U. “Tabiiy geografiya kurslarida amaliy mashg’ulotlarni tashkil qilishda interfaol metodlarning qo’llanishi”. Ta’limni axborotlashtirishning zamonaviy interfaol texnologiyalari. Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi. Toshkent, 2015-yil II-Tom 25-27-bet
5. Alimqulov N.R. Sultonova N.B. Abdimurotov O.U. “ Umumiy yer bilimi kursida amaliy mashg’ulotlarni o’qitishda modulli ta’lim texnologiyasidan foydalanish”. Geografiya fani va ta’limning zamonaviy muommolari. Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi. Toshkent, 20- may 2015-yil 361-364-bet
<https://cyberleninka.ru/article/n/geografiya-fanini-o-qitishda-xorijiy-mamlakatlar-tajribasi>

